

АННОТАЦІЯ

Крюкова І.А., Лукьянова Т.С. Налог на добавленную стоимость: современное состояние и особенности взимания в аграрном бизнесе

В статье рассмотрена зарубежная и отечественная практика использования налога на добавленную стоимость и его значение в развитии национальных экономик. Проанализированы тенденции объемов и роль НДС в формировании национального продукта Украины. Раскрыта специфика налогообложения аграрного бизнеса в национальной экономике. Обоснованы отдельные направления совершенствования налоговой политики в сфере отечественного аграрного производства.

Ключевые слова: НДС, аграрный бизнес, налоги, сельское хозяйство, государственная поддержка, льготное налогообложение, агропроизводители.

SUMMARY

I. Kryukova, T. Lukyanova. Value added tax: modern state and peculiarities of charging in the agrarian business

The foreign and national practice of using value added tax and its value in the development of national economies is considered in the article. The main volume trends and the role of VAT in the formation of the national product of Ukraine have been analyzed. The specific of taxation of the agrarian business in the national economy is also considered. Some areas of improving tax policy in the field of domestic agricultural production are justified here.

Keywords: value added tax, agrarian business, taxes, agriculture, state support, preferential taxation, agricultural producers.

УДК 336.2

ПДФО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

І.О. Крюкова, А.М. Чілік

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

Анотація. У статті досліджено сутність податку з доходів фізичних осіб та його місце у формуванні доходів держави. Проаналізовано динаміку рівня середньої заробітної плати в Україні. Досліджено порядок справляння податкової соціальної пільги на доходи громадян. Здійснено порівняльну оцінку рівня ставок оподаткування доходів громадян в Україні у контексті світової практики. Визначено основні недоліки системи оподаткування в частині справляння ПДФО та обґрунтовано певні напрями її удосконалення.

Ключові слова: податок з доходів фізичних осіб, доходи населення, оподаткування, соціальна пільга, заробітна плата, податкові надходження, ставки податків.

Вступ. Трансформаційні перетворення на шляху до соціально орієнтованої ринкової економіки України вимагають становлення такої системи оподаткування доходів фізичних осіб, елементи якої б відповідали сучасним принципам оподаткування, визначеним цілям економічної політики, світовим тенденціям та будувалися з урахуванням існуючих соціально-економічних умов. Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком, який відіграє значну роль у перерозподілі доходів громадян та забезпеченні фіскальної достатності бюджету. За допомогою даного податку держава має можливість впливати на рівень доходів і накопичень громадян, він є соціальним регулятором, так як перерозподіляє доходи кожного члена суспільства, під час його сплати формуються взаємозв'язки платників з державою, так як кожен з них стає учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження науково-методичних та прикладних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб зробили такі вчені-економісти, як Т. Кошук, Є. Носова, І. Ховрак, Т. Паєнтко, С. Онишко, Т. Чижова, Л. Сідельникова, А.М. Соколовська, В. Федосов, І. Чугунов, К. Швабій та інші. Разом з потужними напрацюваннями науковців, сучасні тенденції щодо швидких темпів змір рівня номінальних і реальних доходів громадян країни постійно потребують проведення подальших наукових досліджень відносно пошуку оптимального співвідношення податкових ставок та бази оподаткування ПДФО в країні.

Метою дослідження є оцінка ролі, місця та сучасних тенденцій справляння податку з доходів фізичних осіб у національній економіці.

Результати досліджень. Податок з доходів фізичних осіб - це прямий, загальнодержавний податок, який стягується з доходів (заробітку) громадян за встановленими ставками.

Професор Чугунов І. [13] розглядає податок на доходи фізичних осіб як один із інструментів державного регулювання економічних процесів. Методологія та практика оподаткування доходів населення ґрунтовно висвітлена наукових працях Швабія К., Сідельникова Л., Найденко О., які сутність ПДФО розкривають через призму сучасних теоретико-практичних аспектів реалізації принципу соціальної справедливості щодо даного виду податку [14,8]. Прихильником іншого методичного підходу до трактування змістовних ознак ПДФО є Субботович Ю.Л. [10], яка акцентує увагу на вагомості ПДФО при формуванні доходів місцевих бюджетів, що є беззаперечним і в сьогоденних умовах.

Поряд із різними поглядами значимості та сутнісних ознак податку на доходи фізичних осіб, більшість вчених погоджуються, що об'єктом оподаткування податком є сукупний дохід працюючих громадян, які

отримують його з різних джерел за місцем основної роботи в Україні й за її межами як у грошовому, так і в натуральному вираженні (в оцінці за ринковими цінами) [1,3,5].

Визначається об'єкт оподаткування як нарахована сума заробітної плати, зменшена на суму збору до Пенсійного фонду України та внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, які відповідно до закону справляються за рахунок доходу найманої особи.

До сукупного оподаткованого доходу включаються доходи, одержані від підприємств, установ і організацій усіх форм власності, доходи за виконання трудових обов'язків, у тому числі за сумісництвом, за виконання робіт за договорами підряду, а також інші доходи, отримані працівником у грошовій і натуральній формі. Як свідчать проведені дослідження, в Україні останніми роками спостерігається чітка тенденція зростання номінальних доходів громадян, при цьому середній рівень заробітної плати по країні перевищує мінімальну заробітну плату в 2,3 рази (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень середньої заробітної плати по Україні за 2014-2018 роках

Показники	Роки					2018 р. в % до 2014 р.
	2014	2015	2016	2017	2018	
Мінімальна заробітна плата в Україні, грн.	1218	1378	1600	3200	3723	в 3,1 рази
Середня заробітна плата, грн.	3480	4195	5183	7392	8480	в 2,4 рази
Індекс реальної заробітної плати	86,5	90,1	106,5	118,9	97,5	112,7
Ставка ПДФО, %	15	15	18	18	18	120
Частка заробітної плати у грошових доходах домогосподарств, %	48,8	47,2	46,7	52,4	-	-

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України [9]

Так, за період 2014-2018 роки соціальні стандарти (в частині мінімальної заробітної плати) зросли в 3,1 рази, рівень середньої заробітної плати, яка є основним джерелом доходів населення (понад 50%), збільшився в 2,4 рази. Незважаючи на постійний розвиток інфляційних процесів у національній економіці, індекс реальної заробітної плати, а отже, й реальних доходів населення України до 2017р. визначався чітким вектором зростання.

Ключовим елементом системи оподаткування є ставки податків. Відповідно до ст. 167 ПКУ діюча ставка ПДФО сьогодні становить 18%. Такий її розмір застосовується майже для всіх видів доходів громадян: зарплати, стипендії, заохочувальні виплати, виплати за договорами цивільно-правового характеру тощо. Є й низка доходів, які оподатковуються за іншими ставками. Це дивіденди за акціями – 5% або 9%, дохід від продажу майна (рухомого, нерухомого) – 5%, спадок – 5% або 18% [7].

Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб свідчить, що в більшості країн світу шкала ставок прибуткового податку з громадян прогресивна і максимальний їх розмір сягає значних величин. Так, серед груп країн із найвищої ставкою податку на доходи громадян: Швеція - 56,6%, Австрія, Японія – 50%, Великобританія, Німеччина – 45%, США – 40%. Серед країн з самою низькою ставкою податку на доходи громадян: Албанія, Білорусь – 12-13%, Угорщина, Румунія – 16%, Чорногорія – 17%. [4].

Як свідчить ретроспективний аналіз, сьогодні надходження від ПДФО в цілому по країні розподіляються наступним чином: 60% залишається в місцевих бюджетах, а 40% перераховується в загальний фонд державного бюджету. Принципово інша пропорція спостерігається у м. Києві - де 40% надходжень ПДФО залишається в бюджеті міста і 60% відраховується в державний бюджет [2].

Частка податку на доходи фізичних осіб у структурі податкових надходжень Державного бюджету України на 2018р. склала 11,9% та займає друге місце після внутрішніх непрямих податків (ПДВ, акциз, частка яких становить близько 67% [6]). Таким чином, ПДФО формує істотну частину доходів держави, має найбільше число платників та демонструє стабільну динаміку надходжень.

Протягом січня-червня 2018 відбулося зростання доходів порівняно з відповідним періодом 2017 року на 71,4 млрд. грн. або на 14,4%, що обумовлено економічними факторами такими як зростанням імпорту товарів, ріст прибутку прибуткових підприємств, середньомісячної заробітної плати. Найбільший приріст надходжень бюджету за січень-червень 2018 року відбувся за рахунок росту податкових надходжень на 70,0 млрд. грн. або на 18,1%, в тому числі: податку та збору на доходи фізичних осіб надійшло більше ніж за відповідний період 2017 року на 21,0 млрд. грн. або 24,8% приросту.

Протягом чотирьох місяців 2018 року відбувалося збільшення річного плану надходжень ПДФО по місцевих бюджетах на 4 млрд. грн. (або близько 4%). Це сталося за рахунок збільшення річних планових показників ПДФО із заробітної плати (з 108 до 112 млрд. грн.). [6].

На збільшення частки ПДФО у ВВП та його ролі у формуванні дохідної частини бюджетів протягом 2015-2017 років вплинули наступні фактори:

- із серпня 2014 року розширено базу оподаткування ПДФО за рахунок оподаткування за ставкою 15% доходів у вигляді процентів та сум пенсій, що перевищують 10 тис. грн., а також запровадження військового збору (ставка 1,5%).

- з 2016 року була встановлена єдина базова ставка ПДФО без обмежень доходів у розмірі 18%.

- з 1 січня 2017 року було у двічі підвищено мінімальну заробітну плату [2].

Основними макропоказниками, які впливають на надходження ПДФО, є показники середньомісячної заробітної плати та чисельності штатних працівників. Ці показники здійснюють безпосередній вплив на розмір

податкових потоків від ще одного діючого в Україні податку, базою оподаткування якого є доходи громадян. Так, сума надходжень на 2018 рік ПДФО та військового збору, яка врахована у бюджеті, на 22,1% перевищує фактичну суму надходжень 2017 року та становить 226,7 млрд. грн. За результатами II півріччя 2018 року фактична сума надходжень ПДФО та військового збору на 24,8% перевищує аналогічний показник минулого року. При цьому, розмір ПДФО, сплаченого з відсотків за депозитами, зменшився на 18,4% [6].

Податкова сфера національної фінансової системи є однією з найбільш динамічних сфер, яка визначається наявністю постійних змін і доповнень до діючої нормативно-правової бази. Так, з 28.02.2018 за рішенням Конституційного суду України від 27.02.2018 №1-р/2018 пенсійні виплати та щомісячне довічне грошове утримання не оподатковуються ПДФО та військовим збором.

Механізм оподаткування доходів громадян, зокрема, в частині нарахування і сплати ПДФО, передбачає можливість отримання пільгових податкових преференцій, використання яких дозволяє зменшити базу оподаткування для осіб, які відповідають встановленому переліку, діючому на відповідний податковий період.

Податкова соціальна пільга (ПСП) – це та сума, яка зменшує базу оподаткування ПДФО при нарахуванні заробітної плати (ЗП). Чим більша ПСП, тим менший ПДФО буде сплачено по працівнику. Незважаючи на збільшення впродовж року прожиткового мінімуму для працездатних осіб, будь-який платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму ПСП у розмірі, що дорівнює 50% прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленого законом на 1 січня звітного податкового року.

Розмір податкової соціальної пільги з 1 січня може становити: 100% - 881 грн. ; 150% - 1321,50 грн.; 200% - 1762 грн. Застосовувати ПСП можна тільки, якщо зарплата, нарахована працівнику за місяць не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн. (пп. 169.4.1 ПКУ). У 2018 р. такий граничний рівень доходу (ГРД) становить 2470,00 грн. ($= 1762,00 \times 1,4 = 2466,80$ грн. ≈ 2470 грн.). ПСП застосовується до доходу виключно у вигляді зарплати. Відпускні та лікарняні також належать до зарплати. При оподаткуванні ПДФО інших доходів, наприклад, виплат за цивільно-правовими договорами, оподаткуванні доходів ФОП від підприємницької діяльності тощо ПСП не застосовується.

Дослідження діючої в Україні системи оподаткування доходів громадян, зокрема, в частині оподаткування заробітної плати, дозволили визначити основні недоліки, до яких слід віднести: 1) тінізацію частини бізнес-діяльності підприємств приватного сектору та діючу практику виплати винагороди найманому персоналу «у конвертах»; 2) відсутність стимулюючої функції

податку на доходи фізичних осіб, внаслідок застосування універсального методичного підходу та відсутності диференціації розміру ставок залежно від розміру доходів найманих працівників; 3) низька база оподаткування (середній розмір заробітної плати) та нераціональна структура витрат домогосподарств України, що формує додаткове навантаження та соціальну незадоволеність працездатного населення країни; 4) зниження темпів росту реальної економіки, що впливає на формування робочих місць, співвідношення попиту і пропозиції на ринку робочої сили та вартості найманої праці; 5) дія віськового збору (1,5%), термін справляння якого штучно подовжується у відповідності до перехідних положень Податкового кодексу України – до моменту набрання чинності рішення Верховної Ради України про завершення реформи Збройних сил України [7].

Серед напрямів удосконалення діючого механізму оподаткування доходів громадян корисною є досвід зарубіжних країн, в яких застосовується прогресивна шкала оподаткування. Такий підхід до побудови податкової системи міг би виявитись більш ефективним як для забезпечення коштами Державного бюджету, так і для вирівнювання стандартів соціальної справедливості у українському суспільстві. Прогресивна система оподаткування застосовується в багатьох країнах. Наприклад, в США цей податок стягується за "ковзною" системою (від 10% до 40%), щонає на увазі збільшення ефективної ставки податку з ростом бази оподаткування. Розмір ставки залежить і від сімейних категорій (незаміжній/одружений, сімейна пара, батько-одинак). ПДФО за прогресивною шкалою також застосовують Франція (від 5,5% до 75%), Норвегія (9,55% до 39%), Канада (від 15% до 50%) [3].

Та найбільшою проблемою в Україні залишається виплата зарплат в "конвертах". Звідси величезні суми недонадходження ПДФО до бюджету, оскільки, за різними оцінками, близько 30% доходів знаходиться в "тіні". Тому, держава повинна вживати заходів щодо виведення доходів українців з "тіні" [6].

Значною проблемою, яка впливає на розмір вхідних податкових потоків держави, рівня добробуту населення країни та соціального становища є розмір середньої (фактичної та реальної) заробітної плати в країні. Сьогодні рівень заробітної плати, а, отже, й база оподаткування ПДФО в Україні, залишається самою низькою у Європі. Незважаючи на низькі ставки оподаткування доходів населення в Україні у порівнянні з іншими країнами світу, співвідношення податкового навантаження та реальні доходи, які залишаються в розпорядженні населення України неспроможні, в більшості випадків, забезпечити фінансування задоволення всіх матеріальних і духовних потреб українців. Таке становище формує соціальну незадоволеність населення та звужує можливості держави виконання своїх соціальних програм, фінансування яких визначається потенційними можливостями бюджетів.

Дієвою світовою практикою удосконалення податкового регулювання у площині податку на доходи фізичних осіб є застосування прогресивної системи оподаткування, за якої застосовуються диференційовані ставки оподаткування, що залежать від розміру доходів громадян.

Одним з напрямів удосконалення податкового менеджменту макrorівня є використання підходу до оподаткування доходів громадян, за яким базою нарахування податків є не заробітна плата, а сума сімейного доходу родини. За такого підходу також може бути використана прогресивна шкала оподаткування з диференціацією ставок залежно від розміру доходів населення країни, що сприятиме оптимізації рівня податкового навантаження на малозабезпечені у соціальному аспекті родини та верстви населення.

Одним з беззаперечних вимог сьогодення в Україні є легалізація доходів всіх категорій платників податків, зокрема, доходів громадян та виведення податкової бази зі сфери тіньової економіки. Поряд з цим, сьогодні усунення незаконної практики приховання податків із доходів працюючого населення – шлях до зниження рівня тінізації національної економіки та збільшення вхідних податкових потоків до бюджетів відповідного рівня, що зумовлює підвищення соціальних стандартів та здійснює безпосередній вплив на рівень заробітної плати у країні в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження показали, що податок на доходи фізичних осіб займає важливе місце у національній податковій системі та у формуванні вхідних податкових потоків держави. Діюча система оподаткування в частині податку на доходи фізичних осіб, яка діє сьогодні в Україні, характеризується більш низькими ставками податку, ніж системи європейських країн. Поряд з цим, нарахування та справляння ПДФО має низьку проблемних аспектів, які зосереджені, переважно, у сфері легального справляння податку та низької бази оподаткування ПДФО. Перспективами подальших наукових досліджень у такому контексті є пошук напрямів зниження рівня тінізації національної економіки в частині працевлаштування найманого персоналу та обґрунтування системи оподаткування, яка дозволить збалансувати економічні інтереси платників ПДФО та держави.

Література

1. Жебчук Л.Л. Удосконалення фіскальної складової механізму державного регулювання доходів населення. *Економіка розвитку*. 2014. № 3 (71). С. 64-68.
2. Коновалова Х., Панченко О. Велика розбірка: що таке податок на доходи фізосіб. URL :<https://ukr.segodnya.ua/economics/business/bolshaya-rozboraka-izuchaem-nalog-s-dohodov-fizlic-1134356.html>
3. Кошук Т.В. Реформування податку на доходи фізичних осіб у країнах ЄС. Ірпінь, 2016. С. 177-179.
4. Махова З. Вплив податків на довготривале економічне зростання як актуальна проблема фіскальної політики. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 7 (157). С. 418-428.
5. Носова Є. Реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2016. URL:<http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/178-1/3>.

6. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua>.
7. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20150101>.
8. Сідельникова Л.П., Найденко О.Є. Реалізація принципу соціальної справедливості в оподаткуванні фізичних осіб. *Економіка розвитку*. 2017. № 2. С. 86-96.
9. Статистичний збірник «Оплата праці та соціально-трудова відносина». 2017р. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
10. Субботович Ю.Л. Податок із доходів фізичних осіб у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. *Економіка АПК*. 2016. № 4. 81 с.
11. Ховрак І.В. Доходи населення України: економічний зміст і дискусійні питання. *Вісник КрНУ ім. М. Остроградського*. 2013. Випуск 1 (78). С. 160-165.
12. Чижова Т.В. Податки на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 6. С. 10–106.
13. Чугунов І.Я. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання. *Фінанси України*. 2013. №4. С. 3-14.
14. Швабій К. І. Оподаткування доходів населення: проблеми науки та практики: монографія. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2009. 296 с.

АННОТАЦІЯ

Крюкова И.А., Чилик А.М. НДФЛ: современное состояние и тенденции налогообложения.

В статье исследована сущность налога на доходы физических лиц и его место в формировании доходов населения. Проанализирована динамика уровня средней заработной платы в Украине. Исследован порядок применения налоговой социальной льготы на доходы граждан. Проведена сравнительная оценка уровня ставок налогообложения доходов граждан в Украине в контексте мировой практики. Определены основные недостатки системы налогообложения в части взимания НДФЛ и обоснованы определенные направления ее совершенствования.

Ключевые слова: налог с доходов физических лиц, доходы населения, налогообложение, социальная льгота, заработная плата, налоговые поступления, налоговые ставки.

SUMMARY

I. Kryukova, A. Chilik. Income tax: current status and taxation trends.

The essence of income tax and its place in the formation of incomes of the population are investigated in the article. The dynamics of the average wage in Ukraine has been analyzed. The order of application of tax social benefits for incomes of citizens is investigated. The comparative assessment of the level of tax rates for citizens' income in Ukraine in the context of world practice has been made

here. The main disadvantages of the tax system in terms of the collection of income tax and some ways for its improvement are justified.

Keywords: income tax, personal income, taxation, social benefits, wages, tax revenues, tax rates.

УДК 631.11:339.13

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТОВАРНО-ПРОДУКТОВИХ СТРАТЕГІЙ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.І. Мельничук

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

Лопотан Л.В.

Л.П. Гінгін

ННЦ «ІВІВ ім. В.Є. Таїрова»

Анотація. В статті представлено результати використання матричного підходу БКГ у плануванні товарного асортименту аграрного підприємства. Обґрунтовано доцільність застосування методики побудови адаптованої матриці БКГ за даними внутрішньої інформації аграрних підприємств. Проаналізовано грошові надходження від реалізації основних видів продукції агроформування, визначено їх частки у загальній виручці та темпи зростання ринку за кожною асортиментною позицією. Здійснено позиціонування кожного виду продукції в квадратах матриці БКГ та обґрунтовано відповідну для даного типу товарів стратегію.

Ключові слова: товарно-продуктова стратегія, товарний асортимент, матриця БКГ, ринок, грошові надходження, виручка, аграрне підприємство.

Вступ. Кожне аграрне підприємство, яке виходить на ринок з певним набором сільськогосподарської продукції, сподівається вигідно її продати. Грошові надходження при цьому залежать від великої кількості факторів, а насамперед, величини попиту на відповідний товар чи послугу, її якості та властивостей. Разом з тим, специфічні особливості сільськогосподарського виробництва не дозволяють вирощувати виключно високорентабельні види продукції, адже це може негативно вплинути на стан земельних угідь та призвести до їх виснаження. Необхідність прийняття рішення щодо розвитку певних видів господарської діяльності в аграрних підприємствах потребує розробки різноманітних товарно-продуктових стратегій, актуалізуючи питання щодо належного наукового супроводу цих процесів.

Аналіз останніх досліджень. В роботах вітчизняних та зарубіжних вчених досліджено сутність продуктово-товарних стратегій, їх роль і значення в діяльності підприємств, особливості формування товарно-продуктових стратегій в аграрних підприємствах Корецький М.Х. [1], Стельмашук Н.А. [2, с. 127], Шершньова З.Є., [3, с. 240-415], Степаненко Н.І. [4, с. 483], Ульяновченко